

Lapsen mielipiteen selvittäminen lastensuojelun edunvalvonnan prosessissa

Katri Gauffin

Kirjallinen lopputyö

Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus 2023–2025

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Edunvalvonta lastensuojelussa.....	2
3 Lapsen osallisuus.....	4
4 Mielenpitemen selvittäminen ja lapsen haastattelu.....	6
5 Metodi	11
6 Tulokset	12
6.1 Luottamuksen rakentuminen.....	12
6.2 Osallisuus.....	16
6.3 Lapsen mielenpide.....	19
6.4 Haasteet työskentelyssä.....	21
6.4.1 Määräajat.....	21
6.4.2 Lapseen itseensä liittyvät haasteet: ikä, kulttuuri, kieli ja kehitystaso.....	22
7 Johtopäätökset.....	26

Lähteet

1 Johdanto

Lapsen oikeus osallisuuteen, kuulluksi tulemiseen ja oman mielipiteensä ilmaisuun kaikissa häntä koskevissa viranomaistoimissa perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja kansalliseen lainsäädäntöön ollen viranomaisia velvoittava. Lastensuojeluasiassa lapselle tulee määrätä lastensuojelulain (471/2007, 22§) mukainen edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta puhevaltaa, mikäli edellytykset (perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi) täyttyvät. Edunvalvojan määräämisellä vapautetaan huoltaja(t) edunvalvojan tehtävästä lastensuojeluasiassa. Hakemuksen tuomioistuimelle voi tehdä holhousviranomaisen, hyvinvointialue tai huoltaja itse. Käytännössä hakijana on pääsääntöisesti hyvinvointialue, yksittäisissä tapauksissa hallinto-oikeus on määrännyt lapselle edunvalvojan sijaisen vireillä olevaan asiaan. Tällöin sovellettavana lakina on ollut laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019, 28§).

Edunvalvojan määräämisen jälkeen lapsen huoltajalla säilyy huoltajan omaan asianosaisasemaan perustuva puhevalta lastensuojeluasiassa. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella erikseen puhevaltaansa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Kun lapsi täyttää 15 vuotta, on hänellä oikeus käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä tai henkilökohtaista etua tai oikeutta (808/2019, 25§). Siten 15 vuotta täyttänyttä lasta kuullaan edunvalvojan hakemista koskevassa asiassa.

Lapsen edunvalvonta lastensuojeluprosessissa on lapsen osallisuuden vahvistamista. Edunvalvojan keskeinen tehtävä on pitää lapsi mukana omassa prosessissaan, tuomalla esille lapsen näkemyksiä ja toiveita esimerkiksi neuvotteluissa. Voidakseen hoitaa tehtävänsä ja käyttää lapsen puhevaltaa/rinnakkaista puhevaltaa ja arvioida lapsen etua, tulee

edunvalvojan tutustua lapsen näkökulmaan ja maailmaan. Yhteistyö viranomaisten ja lapselle tärkeiden verkostojen kanssa on keskeistä. Lapselle on ikä- ja kehitystaso huomioden kerrottava miksi ja missä asiassa lasta kulloinkin kuullaan. Lapselle on myös kerrottava, mihin tietoja kerätään ja esimerkiksi mitä eri ratkaisuvaihtoehtoja tilanteessa voi olla. Tämä on riippumaton siitä, käyttääkö edunvalvoja puhevaltaa lapsen puolesta vai tämän rinnalla. Lapsen osallisuus tulee nähdä prosessina eikä yksittäisenä tapahtumana. (Heikkilä ym. 2018, 94–98; Vis ym. 2012, 7.)

Lopputyöni tavoitteena on kuvata lapsen mielipiteen selvittämistä lastensuojelun edunvalvonnan prosessissa. Lopputyö paikantuu hallinto-oikeudessa vireillä olevaan hakemus- tai valitusasiaan, johon edunvalvojan on annettava oma selityksensä. Kirjoitukseni on rakennettu siten, että aluksi olen kuvannut lastensuojelun edunvalvonnan juridista perustaa, lapsen osallisuutta, mielipiteen selvittämistä ja haastattelua. Metodiluvussa on lyhyt kuvaus aineistonkeräämisestä, jonka jälkeen analyysiosuudessa tarkastelen tuloksia tutkimustietoon nojaten ja oikeuspsykologiseen kirjallisuuteen reflektoiden.

2 Edunvalvonta lastensuojelussa

Edunvalvojan toimivaltuudet määrittyvät tuomioistuimen edunvalvonnasta antaman päätöksen mukaan ja toiminaan voi ryhtyä vasta, kun edunvalvontamääräys on annettu. Määräyksen sisältö perustuu hakemukseen, jonka vuoksi edunvalvontamääräykset voivat sisällöllisesti olla hyvinkin erilaisia. Määräys voi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

*”Käräjäoikeus määrää Y.Y:n X.X:n (syntymäaika) edunvalvojaksi tehtäväänään käyttää lapsen puhevaltaa ja valvoa lapsen etua ja oikeutta lastensuojeluasioissa, muun ohessa asiakassuunnitelmanneuvotteluissa, verkostopalavereissa, lastensuojelun päätöksentekoprosesseissa sijais-
huollon aikana, lastensuojeluun liittyvissä oikeudenkäynneissä,*

*huostaanottoprosessissa, huostaanoton purkamisessa, sijaishuollon
muutosprosessissa sekä muissa näihin liittyvissä tehtävissä”*

Jokainen edunvalvonta on yksilöllistä, tapaamisten tiheyteen ja laajuuteen vaikuttavat esimerkiksi lapsen ikä ja kehitystaso, mahdolliset meneillään olevat oikeusprosessit ja niiden tuomat aikataulut sekä maantieteellinen etäisyys lapseen (sijaishuoltopaikka voi olla kaukanakin).

Lastensuojeluprosessissa edunvalvontatyö on lapsikeskeistä ja -lähtöistä, ja siihen kietoutuvat lapsen rakenteellinen ympäristö ja lapsen kanssa työskentely. Edunvalvojaa eivät sido virkamieskäytännöt, vaan hän voi vapaasti tarkastella rakenteita lapsen parasta silmällä pitäen. Lastensuojeluprosessiin määrättävällä edunvalvojalla tulee olla riittävästi tietoa ja kokemusta lastensuojeluprosessista, lastensuojelun päätöksenteosta ja lastensuojelun lainsäädännöstä. Edunvalvojan työssä korostuvat osaaminen, sitoutuminen tehtävään sekä varmistuminen esteettömyydestä määrättävään asiaan. Edunvalvojan tulee huolehtia esteettömyydestään ja puolueettomuudestaan. Edunvalvojan edellytykset valvoa lapsen etua lastensuojeluasiassa ohittavat lapsen huoltajan luottamuksen. (Heikkilä, Rantaeskola, Suikkanen-Malin 2018, 34–38; Heikkilä & Rantaeskola, 2022, 60.) Esteellisyys määrittyy hallintolain (434/2003, 28§) perusteella. Sopivuutta arvioitaessa on muun ohella otettava huomioon edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus. Nämä tulevat arvioiksi holhoustoimilain (442/1999, 5§) mukaisesti edunvalvonnan hakemusvaiheessa.

Edunvalvojalla tulee olla osaamista lapsen kanssa työskentelystä sekä tiedollisella, että kokemuksen tasolla. Edunvalvojalla tulee olla myös ajallinen ja paikallinen mahdollisuus tavata lasta sekä kykyä luoda lapseen riittävän luottamuksellinen suhde. Etukäteen on mahdollonta arvioida tehtävään kuluvaa aikaa, joskus se voi olla joitain yksittäisiä tapaamisia,

joskus vuosia kestävä prosessi lapsen ollessa hyvin nuori edunvalvonnan alkaessa. (Heikkilä ym. 2018, 39–43.)

3 Lapsen osallisuus

Osallisuus on käsitteenä monitahoinen ja abstrakti, eikä sille ole olemassa vain yhtä vakiintunutta oikeudellista määritelmää. Osallisuuden voidaan sanoa syntyvän osallistumisen, toiminnan ja vaikuttamisen kautta. Sosiaali- ja terveystalveluissa osallisuus on monitasoinen ilmiö, joka ilmenee yhteiskunnan tasolla (politiikka), palvelujärjestelmän tasolla (sote-organisaatiot/palvelut) ja asiakkaan palvelutapahtuman yhteydessä (asiakkaan kohtaaminen) tasolla. Vaikka asiakasta ei voida pakottaa osallistumaan, voi lastensuojelussa päätyä asiakkaaksi tahdonvastaisesti. Julkisen vallan vastuu osallisuuden toteutumisessa on korkeimmillaan tahdonvastaisessa huostaanotossa. Lapsen osallisuudella voidaan yleisesti tarkoittaa sitä, että lapsen mielipiteitä ja näkemyksiä kuunnellaan ja lapsen mielipide otetaan aktiivisesti huomioon päätöksenteon eri vaiheissa. Lapsen osallisuus ei tarkoita itsemääräämisoikeutta. (Pajulammi 2014, 141–143; Kivinen, Vanjusov, Vornanen 2020, 269–281.)

Lapsen osallisuus on vahvasti suojattu lainsäädännöllä. Oikeudellinen perusta nojaa YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS) 12. artiklaan, jonka kanssa lastensuojelulaki on lapsen osallistumisoikeuksia koskevan sääntelyn suhteen yhteneväinen. Se antaa lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lastensuojelulaissa lapsen oikeudesta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon erotellaan toisistaan lapsen mielipiteen selvittäminen ja lapsen kuuleminen. Tämä jaottelu perustuu Suomen kansalliseen lainsäädäntöön (de Godzinsky 2014, 18).

Suomen ratifioitua Lapsen oikeuksien sopimuksen vuonna 1991, on sopimuksen sisältö huomioitu perustuslaissa, jonka 6§:n 3.momentin mukaan: *Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.* Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 10§) mukaan palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Nuorisolain (1285/2016, 24§) mukaan kunnan ja valtion viranomaisen tulee tarjota ja järjestää nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa paikallista, alueellista ja valtakunnallista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn tai heitä tulee muutoin kuulla mainituissa asioissa. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa. Nuorisolain velvoitteet ulottuvat myös lapsiin, alaikärajaa sille kuka on nuori, laki ei aseta. Hallintolaki (434/2003) puolestaan määrittää esimerkiksi kuulemismenettelystä asianosaisen asiassa ja asiakaslaki (812/2000) siitä, että asiakas ymmärtää riittävästi annettujen selvitysten sisällön ja merkityksen.

Lapsen asian ollessa käsittelyssä tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa, on hänellä nimenomainen oikeus tulla siellä kuulluksi. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. Osallisuutta on myös oikeus olla osallistumatta. Osallistumattomuus ei saa tehdä lapsesta ulkopuolista omassa prosessissaan eikä sillä saa olla negatiivisia seuraamuksia lapselle. (de Godzinsky 2014, 18; Heikkilä ym. 2018, 98.) Lasten ja vanhempien osallisuutta oikeudellisessa päätöksenteossa tutkivassa kansainvälisessä vertailussa (Berrick, Dickens, Pösö ym. 2019) havaittiin, että suomalaisten tuomioistuinten näkökulmasta lasten osallisuudesta ei oltu kovin yksimielisiä. Lasten mielipiteitä selvitetään sosiaalityöntekijän toimesta lastensuojeluprosessin aikana ja siten lapsen

näkemykset välittyvät oikeudelle pääasiassa asiakirjojen kautta, ilman että he tulevat henkilökohtaisesti tai edustajansa kautta kuulluksi. Hultmanin ym. (2020, 306) mukaan iällä ja kehitystasolla nähtiin olevan merkitystä myös sille, minkälaisen painoarvon heidän mielipiteensä oikeudessa sai. Nuorempien lasten sekä heidän, joiden toiveet poikkesivat vallitsevasta normista, ei otettu vakavasti. Lasten on tullut myös esittää johdonmukaisia näkemyksiään sekä todistella, ettei heidän mielipiteisiinsä ole vaikutettu.

Godzinskyn (2014, 18) mukaan lapsen etu, osallisuus ja suojelelu ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa toisiinsa lapsioikeudellisissa asioissa. Erityinen jännite on osallisuuden ja suojelun välillä. Lapsen oikeus osallistua on ehdoton, mutta sitä on aina arvioitava lapsen edun toteuttamisen näkökulmasta. Siten lapsen edun ensisijaisuus tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsen suojelun tarve voi rajoittaa lapsen osallisuutta. Vis, Holtan ja Thomas (2012) nostivat tutkimuksessaan esille tekijöitä, jotka estävät lapsen osallisuuden toteutumista lastensuojeluprosessissa. Näistä ensimmäinen koski työntekijän pelkoa siitä, että he vahingoittavat lasta, jos tämä on osallisena lastensuojelun prosessissa. Toisekseen osa työntekijöistä pitivät lapsen osallisuutta tärkeänä ja haluavat lapsen osallistuvan, mutta kokivat haastavana ylläpitää lapsen osallisuutta. Kolmanneksi työntekijät kokivat lapsen kanssa työskentelyssä vaadittavien taitojen puutetta eivätkä kokeneet organisaationsa tukevan näiden taitojen kehittämistä.

4 Mielipiteen selvittäminen ja lapsen haastattelu

Lastensuojelun edunvalvonnassa lapsen mielipiteen selvittämistä ei ole säädelty lainsäädännössä. Mielipiteen selvittäminen on osa edunvalvonnan prosessia ja korostuu erityisesti silloin, kun lapsen asia on hallinto-oikeudessa käsiteltävänä. Hallinto-oikeus varaa edunvalvojalle tilaisuuden lausua mielipide lapsen asiassa. Pääsääntöisesti selitykseen

pyydetään lausumaan myös lapsen mielipide asiasta. Myös asiakassuunnitelmissa, oli lapsi läsnä tai ei, on edunvalvojan oltava tietoinen lapsen näkemyksistä ja ajatuksista.

Lapsella on lastensuojelulain mukaan huostaanottoaan koskevassa asiassa oikeus osallistua asian käsittelyyn ilmaisemalla omat toiveet ja mielipiteet. Ne voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se muutoin on ilmeisen tarpeetonta. Mielipide tulee selvittää hienovaraisesti, siitä ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Tavallisesti sosiaalityöntekijä on henkilö, joka mielipiteen selvittää. Hänen tulee kirjata lapsen asiakasasiakirjoihin millä tavoin on selvittänyt mielipidettä ja mikä mielipiteen pääasiallinen sisältö on ollut.

Lapsen oikeus tulla kuulluksi on ikään sidottua ja liittyy 12 vuotta täyttäneen lapsen oikeuteen käyttää lastensuojeluasioissa itsenäistä puhevaltaa huoltajansa rinnalla. Kuuleminen liittyy sekä huostaanoton valmisteluun että esimerkiksi yhteydenpidon rajoittamiseen (Lsl 20§ 2mom) tai kun asia on hallinto-oikeuden ratkaistava (Lsl 86§) ja on pakollinen osa. Kuulemiseen liittyy lapsen oikeus saada nähtäväkseen kaikki asiaan liittyvä aineisto, mikäli se on lapsen edun mukaista. Kuulemistilaisuuteen liittyvien asiakirjojen on todettu olevan aikuisorientoituneita, jonka vuoksi lapsen ymmärrystä voidaan tukea varmistamalla kuulemistilaisuudessa kuultavan käsitystä asiakirjoista (Välikoski ym. 2020, 336–337). Lastensuojelulaissa ei määritellä iän lisäksi erityisiä edellytyksiä lapsen kyvylle antaa huostaanottoa koskeva näkemys. Siten esimerkiksi tilanteessa, jossa 12 vuotta täyttänyt lapsi ei sairautensa vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä tai ilmaisemaan tahtoaan tai jos hän ei halua ilmaista mielipidettään, ei ole lainsäädännöllistä ohjausta. Säännöstä tahdonilmaisun muodosta tai siitä, onko tahdonilmaisuu riittävää, ei myöskään ole. (Huhtanen, 2020, 304–316.)

Hallinto-oikeus varaa lapselle mahdollisuuden kertoa oma mielipiteensä ja mikäli asiassa jonkun asianosaisen pyynnöstä järjestetään suullinen käsittely, lapsella on oikeus siellä kuulluksi. Kuuleminen järjestetään kokemukseni mukaan mahdollisimman lapsiystävällisesti, tavallisesti siten, että lasta kuullaan tuomarikokoonpanolla ennen varsinaisen istunnon alkua, ilman muita asianosaisia.

Pösön (2022, 60–61) mukaan huostaanoton kuulemiseen liittyvän tutkimuksen mukaan nuoret pitivät tärkeänä saada tietoa, tulla kuulluksi ja vaikuttaa huostaanottoa koskevaan prosessiin. Itse kuulemisessa annettu vastaus (vastustaa/ei vastusta) ei tutkimukseen osallistuneiden nuorten mukaan kuitenkaan välttämättä kerro lapsen henkilökohtaista mielipidettä. Lasten suostumukseen vaikuttavat monimutkaisella tavalla hänen sosiaaliset suhteensa. Kuulemisen kohdalla ne tarkoittavat lapsen itsensä lisäksi vanhempia ja sosiaalityöntekijää. Joskus lapset allekirjoittivat kuulemisen ilmaistakseen vanhempiensa mielipiteen eikä omaansa. Lasten näkemyksiin vaikuttavat myös heidän tietoisuus siitä, että loppujen lopuksi päätöksiä voidaan tehdä vastoin heidän tahtoaan.

Lastensuojelussa lasta haastattelevalla työntekijällä on oltava osaamista ja ammattitaitoa luoda sellainen vuorovaikutustilanne, jossa lapsella on mahdollisuus osallistua oman asiansa käsittelyyn. Haastattelutaidoilla on iso rooli siinä, miten lapsi pystyy toteuttamaan oikeuttaan ilmaista mielipiteensä ja tulemaan kuulluksi. Lasta haastattelevan tulee olla tietoinen siitä, miten hänen toimintansa, ennakkokäsityksensä, käytettävät kysymykset, kieli ja haastattelutilanne vaikuttavat haastattelussa syntyvään tietoon. Vastuu on merkittävä, koska saadulla tiedolla voidaan tehdä hyvinkin kauaskantoisia päätöksiä. Työntekijän persoonallisuudella, henkilökohtaisilla taipumuksilla, ominaisuuksilla ja valmiuksilla on vaikutusta tekemiseen ja tietämiseen. Työntekijän olemisen tapa lapsen kanssa luo tilaa sille, miten lapsi voi kertoa asioistaan. Sen vuoksi haastattelussa ei ole kyse vain työntekijän

haastattelutaidoista tai teoreettisesta ymmärryksestä. Haastattelutilanteeseen voivat vaikuttaa myös esimerkiksi lapsen lähisuhteet. Vanhemmilla voi olla avoimia tai piilotettuja toiveita siitä, mitä lapsi työntekijälle kertoo. Toivosen ym. (2022, 867) mukaan turvalliseen kuulemiseen liittykin sen arviointi, millaisia paineita lapsen mielipiteeseen voi ulkoapäin kohdistua. Myös lapsen omat vuorovaikutustaidot sekä ikä vaikuttavat haastattelutilanteeseen. Käytetyillä haastattelumenetelmillä on sitä suurempi merkitys, mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Vauvaikäisen lasten kanssa työskentelyssä tulee työskentelyn keskittyä kohdistumaan kokonaisuuteen lapsen ympärillä (kasvu- ja kehitysympäristö), jotta lapsen asema työskentelyssä tulee turvattua. Lapsen haastatteluun liittyy myös kysymys vallasta. Lastensuojelussa toimitaan instituution ja julkisen vallan edustajana, jolloin voidaan joutua toimimaan lasten tai perheiden toiveiden mukaisesti. Valtasuhdetta tuleekin tarkastella aikuisasiantuntijan ja lapsiasiakkaan välillä. (Heikkilä ym. 2018, 96, Hyvärinen ja Pösö 2018, 10–17.)

Asiantuntijaryhmän laatimassa suosituksessa lapsenhuoltolain mukaisesta selvitystyöstä (THL, 2024, 78) todetaan lapsen mielipiteen selvittämisen olevan paljon muutakin kuin lapsen kuuleminen asiassa. Suositus painottaa keräämään mahdollisimman laajasti tietoa lapsen ja perheen tilanteesta sekä tarkentamaan selkeästi missä asioissa lapsen mielipidettä kaivataan. Lapsen kertomaa tulee aina suhteuttaa sekä kysymyksenasetteluun, kerätyihin taustatietoihin että perheen tilanteeseen. Lapsen mielipide ei selvitä yhdellä haastattelulla. Kokonaisuutta arvioitaessa tulee huomioida lapsen ikä, kehitystaso ja sen mukanaan tuomat tarpeet. Lapsen äänen esilletuominen tarkoittaa hänen kehitystarpeidensa esilletuomista, vaikka hän ei itse osaisi niitä sanallistaa. Vaikka edellä mainittu suositus koskeekin olosuhdeselvityksen laatimista, soveltuvat ohjeet lapsen haastatteluun lastensuojelussa.

Lapsen haastattelussa lastensuojelussa voidaan tunnistaa seuraavat haastattelurorientaatiot: selvittelevä, mielipidettä kartoittava, kuulumisia selvittelevä ja muutokseen

pyrkivä haastattelu. Selvittelevässä haastatteluorientaatiossa tavoitellaan lapsen käsityksiä tapahtumista ja elämäntilanteesta, lapselta saadun tiedon ollessa kokonaiskäsityksen keskiössä. Selvittelevän haastattelun lähtökohtana on se, ettei aikuinen tiedä mitä on tapahtunut ja pyytää lasta kertomaan tapahtuneesta. Se soveltuu käytettäväksi yli neljävuotiaiden lasten kanssa. Haastattelijan avoin ja neutraali asenne on tärkeää, eikä keskustelua tulisi rajata liian tiukkaan vain ennakoituihin teemoihin. Kunnioittava ja arvostava suhtautuminen lapseen on tärkeää, mutta haastattelijan tulee olla tietoinen siitä, etteivät omat tunnereaktiot, eleet ja ilmeet vaikuta lapsen kertomaan. Haastattelurunkona voidaan soveltaa oikeuspsykologisista haastatteluista tuttua NICDH-haastattelurunkoa, jota käytetään selvittäessä lapseen mahdollisesti kohdistunutta väkivaltaa. (Holopainen, Lyytikäinen, Niskanen 2018, 47–52; Ståhlberg 2024.)

Mielipidettä kartoittavassa haastatteluorientaatiossa olennaista on haastattelijan kiinnostus siitä, miten lapsi näkee ja arvottaa elämäänsä liittyviä asioita. Tämä haastatteluorientaatio on vahvasti kytköksissä päätöksentekoon, jota lainsäädäntö raamittaa. Lastensuojelulain lähtökohtana on, että kaikkien lasten mielipide selvitetään. Sitä, miten mielipide selvitetään, ei ole tarkemmin säädetty. Käytettävät menetelmät ja välineet tulee valita lapsen ikä ja kehitystaso sekä muut mahdolliset erityistarpeet huomioiden. Mielipide voidaan selvittää vapaamuotoisin keskusteluin. Aikuisen tulee kertoa lapselle mihin tarkoitukseen hänen mielipiteitään käytetään, antaa riittävästi tietoa omasta asiastaan ja eri ratkaisuvaihtoehtojen seurauksista. Aikuisen on pyrittävä varmistumaan, että lapsi on ymmärtänyt saamansa tiedon. Mielipiteen selvittäminen koskee kaikenikäisiä lapsia, mutta lapsen kuulemisen ikäraja on 12 vuotta lastensuojelussa. (Toivonen ja Pollari 2018, 73–80.)

Kuulumisia selvittelevällä haastatteluorientaatiolla on erityinen merkitys osana lastensuojelun usein pitkäkestoistakin prosessia. Sen on lapsen ja aikuisen välinen

vuorovaikutustilanne, jossa keskitytään siihen, mitä lapselle kuuluu. Lapsella on mahdollisuus vapaaseen kerrontaan ja hänen kertomaansa suhtaudutaan kannustavasti. Tavoitteena on sellaisen tiedon tuottaminen, joka kuvaisi muun muassa lapsen arkea sellaisena kuin lapsen sen itse kokee. Kuulumisia selvittelevässä haastattelussa on tärkeää lapsen ja aikuisen välisen luottamuksellisen suhteen rakentaminen, joka vaatii läsnäoloa, ammatillista ja suunnitelmallista työskentelyä lapsen kanssa. Tapaamisen tarkoitus tulee olla lapsella tiedossa etukäteen, jotta hän tietää miksi tavataan. (Höykinpuro, Sauramäki ja Välimaa 2018, 113–123.)

Muutokseen pyrkivässä haastatteluorientaatiossa tärkeimpänä lähtökohtana on haastattelijan aito halu ymmärtää niitä merkityksiä, joita lapsi on antanut tapahtumille ja miten lapsi itse selittää itselleen tämänhetkisen tilanteen. Tässä haastatteluorientaatiossa yhdistyvät edellä esitellyt orientaatiot. Erona voidaan pitää sitä, että muutokseen pyrkivällä haastattelulla pyritään korjaamaan lapsen tulkintoja, jotka tuottavat hänelle haittaa. Orientaatio voidaan jakaa kahteen vaiheeseen, selvittely- ja psykoedukaatiovaiheisiin. Kokeneella haastattelijalla nämä vaiheet voivat olla läsnä samanaikaisesti. (Peltonen 2018, 147–162.)

5 Metodi

Lopputyöni koostuu teoreettisesta osuudesta ja kahden lastensuojelun edunvalvojan haastattelusta. Teoriataustaan olen etsinyt kirjallisuutta ja artikkeleita Åbo Akademin Alma-tietokannan e-artikkeleista ja Finlex-lakikokoelmasta. Olen myös tehnyt hakuja Google Scholarista, noutaen artikkelit Alma-tietokannasta. Näiden lisäksi olen käyttänyt itselläni jo aiemmin olleita teoksia ja artikkeleita. Alkuperäisinä hakusanoina olivat muun muassa child view, trust in child protection, children's views on participation. Lukemistani artikkeleista löysin uusia lähteitä. Tein myös hakuja suoraan sellaisten tutkijoiden nimillä, jotka esiintyivät tai joihin viitattiin useamassa artikkelissa. Tutkimustietoa lapsen kuulemiseen ja mielipiteen

selvittämiseen on kerätty sekä oikeuspsykologian että lastensuojelun näkökulmasta, hyödyntäen myös koulutuksen materiaaleja.

Tutkimuskysymyksenäni oli: *Minkälaisena lapsen mielipiteen selvittäminen kuvautuu lastensuojelun edunvalvojien puheissa?*

Aineisto koostui kahdesta lastensuojelun edunvalvojan haastattelusta. Tavoitin heidät edunvalvojien paikallisesta yhdistyksestä. He ovat molemmat kokeneita edunvalvojia, kummallakin on työkokemusta edunvalvonnasta yli 10 vuotta. Molemmat ovat laillistettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä (alempi ja ylempi korkeakoulututkinto). Heidän edunvalvontamääräyksensä ovat koskeneet hyvin eri-ikäisiä lapsia, nuorimpien ollessa noin vuoden ikäisiä, vanhimpien lähellä täysi-ikäisyyttä. Edunvalvonnat ovat kestäneen lyhimmillään hallinto-oikeusprosessin ajan, pisimmillään vuosien ajan.

Haastattelut toteutin etänä Teamsin välityksellä tammikuussa 2025. Haastateltavat antoivat suullisesti suostumuksensa haastatteluihin ja niiden käyttöön lopputyössä. Kerroin hävittäväni kertyneen aineiston lopputyöni valmistuttua asianmukaisesti. Haastattelut kestivät kumpikin reilun puoli tuntia. Nauhoitin ja litteroin haastattelut. Kolmen systemaattisen lukukerran jälkeen aineistosta tunnistettiin keskeiset teemat keskeiset teemat, jotka muodostivat teema-analyysin perustan.

6 Tulokset

Haastattelujen perusteella lapsen mielipiteen selvittäminen lastensuojelun edunvalvonnassa kuvautui seuraavalla tavalla.

6.1 Luottamuksen rakentuminen

Haastatellut kuvasivat lasten ja nuorten tapaamisilla käytävien keskustelujen olevan vapaamuotoisia. Valmiita haastattelurunkoja ei käytetä eikä keskusteluiden koeta muutenkaan olevan haastattelumaisia *”tavallaan et...ei istuta nokat vastakkain”*. Haastateltavat

kertoivat valitsevansa menetelmät lapsen iän ja kehitystason sekä mielenkiinnon mukaan. Yhdessä tekeminen ja toiminnallisuus kuvastavat tapaamisia. Haastatteluissa kuvautui, kuinka edunvalvojat valitsevat tapaamisen tavan ja käytetyt menetelmän yksilöllisesti. Haastatellut kertoivat esimerkkeinä toiminnallisuudesta ulkoilun (kävely, leikkipuisto), ruokailut, biljardin pelaamisen, lautapelit. Myös lähteminen pois sijaishuoltopaikasta koettiin hyvänä:

”sitten kun ollaan tutustuttu ensin, niin sit lähdetään sieltä

pois...et sit ollaan niinku.. ku puolueettomalla maaperällä..”

Samoin paikasta toiseen siirtymät koettiin tärkeinä:

”..monta kertaa minkä määkin olen todennut niin automaattit on

ihan äärettömän hyvii hetkii keskustella nuorten kans..”.

Vikanderin ja Källströmin (2024, 295) mukaan lapset arvostavat toimintaa työskentelyn aikana (taide, tanssi, pelien pelaaminen). Toiminnallisuutta arvostavat erityisesti levottomat lapset, jotka eivät jaksakaan istua paikoillaan. Toiminnallisuuden kautta lasten oli helpompaa puhua omista kokemuksistaan, mutta sen avulla he myös saivat taukoja keskusteluista. Toiminnallisuus ei kuitenkaan sovi kaikille, jonka vuoksi työntekijän tulee miettiä lapsen yksilöllisiä tarpeita tapaamista suunnitellessaan.

Yhdessä tekemisen kautta luottamuksen rakentaminen koettiin helpommaksi, joka puolestaan mahdollistaa keskustelujen vastavuoroisuutta. Vikanderin ja Källströmin (2024, 293) mukaan lapset arvostavat työntekijää, joka mukauttaa tapaamista lapsen tarpeiden ja tunnetilojen mukaan. Heidän mukaansa onkin ensiarvoisen tärkeää, että työntekijä reagoi lapsen antamiin signaaleihin ja valitsee lapsen ikään sopivan lähestymistavan. Se lisää lapsen mahdollisuutta kokea tapaaminen merkityksellisenä, mikä puolestaan voi vähentää vastustusta tapaamiseen osallistumiseen. Toisaalta taas kaikki lapset ja nuoret eivät kykene ilmaismaan itseään sanallisesti ja kokivat suorat kysymykset helpoimpana tapana kertoa

kokemuksistaan. Näin ollen työntekijän tulee voida mukauttaa tapaamismuoto lapsen iän ja tarpeiden mukaan.

Lasten ja nuorten yksilöllisyys kuvautui haastatteluissa. Edunvalvojan on annettava tarpeeksi aikaansa luottamuksellisen suhteen syntymiselle ja hyväksyttävä, että luottamuksen saaminen kestää.

”..et jonkun nuoren kanssa pääsee heti hyvään vuorovaikutukseen ja sit...toisten kanssa kestää..et aluks on semmosta vastarintaa ja..et mä olen aina...et mä käytänkin siihen reilusti aikaa ja mä sanonkin nuorille, et ei tarttekaan luottaa vieraaseen ihmiseen...et rauhassa tutustutaan.”

Heino ym. (2024, 39) ovat Rothsteinia (2008) ja Heinoa (2016) lainaten määritelleet luottamuksen odotukseksi siitä, että se, keneen luotetaan ei tarkoituksellisesti vahingoita luottajaa ja toimii hyväntahtoisesti luottajaa kohtaan. Eri asiakassuhteissa luottamuksella voi olla eri kohde, esimerkiksi tunne siitä, että saa apua tarvittaessa tai tulee oikeudenmukaisesti kohdelluksi. Luottamuksen rakentaminen vie aikaa ja vaatii tutustumista lapseen. Lapsen luottamus edellyttää aitoa ihmissuhdetta, jossa lapsi tuntee, että ammattilainen välittää hänestä. Hyvä ja luottamuksellinen suhde työntekijään antaa lapselle mahdollisuuden jutella vapaasti ja tulla kuulluksi. Luottamuksen rakentumista tukevat prosessien läpinäkyvyys ja lapsen osallisuus siinä. Luottamus työntekijään toimii välineenä sille, että lapsi pystyy puhumaan avoimesti asioistaan. Lapset arvostavat työntekijää, joka pyrkii rakentamaan suhdetta ja kuuntelemaan häntä. Luottamuksellisen suhteen rakennuttua lapsen tarpeet ja toiveet tulevat huomioiduksi. Näin myös silloin, kun lapsen oma toive on jotain muuta kuin vanhempien. Vastaavasti, jos työntekijä ei tunne henkilökohtaisesti lasta, osallisuus ei ole merkityksellistä, koska lapsi ei uskalla ilmaista omia mielipiteitään. Lapsen kokiessa

epäluottamusta työntekijää kohtaan, johtui se sitten siitä, ettei hänellä ollut aikaa lapsen tapaamiseen, tai tapaamiset kuvautuivat lapselle kuulusteluina, he eivät koe osallistumista lastensuojeluprosessiin mielekkäänä. (Cossar, Brandon & Jordan 2014, 106–107; Falch-Eriksen ym. 2021, 492; Heino ym. 2024, 40; Pösö 2022, 59-60.)

Myös lasten oikeuspsykologisissa haastatteluissa luottamuksen ja hyvän vuorovaikutussuhteen rakentamisen merkitystä on korostettu (Hershkowitz ym, 2014), ja aihe on yksi keskeisimmistä tutkimuksen kohteista (Talwar yn., 2024). Oikeuspsykologisissa haastatteluissa käytössä oleva NICHD-haastattelurunko perustuu tutkittuun tietoon lapsen muistamisesta ja tavasta kertoa kokemuksistaan (esim. Korkman 2024). Menetelmän käytöllä pyritään välttämään johdattelua ja maksimoimaan lasten antamaa tietoa haastatteluissa. Menetelmän käyttöä koskeissa tutkimuksissa oli havaittu lasten yhteistyöhaluttomuuden johtaneen haastattelijoiden vähemmän kannustaviin kommentteihin, mikä lisäsi entisestään lasten vastustelua. Uudemmassa versiossa (NICHD-R) on korostettu kontaktin ja tuen merkitystä ja antamaan konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka lasta voidaan tukea haastatteluissa. Suhteen rakentamista lapseen pidetään tärkeänä, jotta lapselle ennestään tuntematon haastattelijä voi saavuttaa lapsen luottamuksen. Luottamuksen rakentuminen on lapsi-kohtaista: ujut tai pelokkaat lapset tarvitsevat enemmän aikaa kuin alusta alkaen vastavuo-roisemmat ja itsevarmemmat lapset. On tärkeää, että lasta haastatteleva näkee vaivaa luottamuksen rakentamiselle. Haastattelijan kyvyllä tukea lasta haastattelussa on havaittu vähentävän muun muassa johdattelevia kysymyksiä. (Tamm ym. 2021, 2–8; Korkman ym. 2024, 12–13).

Erensin ym. (2022, 16) mukaan NICHD-haastattelurungon käyttöön koulutetut ja sitä soveltaneet sosiaalityöntekijät kysyivät vähemmän johdattelevia kysymyksiä. Niin ikään lapset kertoivat heille runsaammin kiinnostuksen kohteena olleesta tapahtumasta kuin

verrokkiryhmän sosiaalityöntekijöille. Menetelmän mukainen työskentely voi olla sosiaalityöntekijälle haastavaa, koska koulutuksensa puolesta he ovat auttamassa, eivät ”faktanetsijöitä”.

6.2 Osallisuus

Molemmat haastateltavat kokivat voivansa edesauttaa lapsen osallisuuden toteutumista. Tärkeimpinä näkökulmina nousivat esiin rinnalla kulkeminen ja lapsen näkökulman konkreettinen esilletuominen viranomais- ja verkostotyössä. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuessa saattaa edunvalvoja olla ainoa ihminen, joka on ollut lapsen elämässä pidemmän aikaa ja tuntee prosessin. Tällöin edunvalvojalla voi olla paljonkin hiljaista tietoa, jota viedä eteenpäin erityisesti silloin, kun koulut, sosiaalityöntekijät, sijaishuoltopaikat vaihtuvat. Edunvalvoja tuo myös esiin esimerkiksi asiakassuunnitelmissa lapsen esille tuomia asioita ja toiveita, joita lapsi/nuori haluaa selvitetävän.

*”..et usein ne liikkuu aika ylätasossa ne keskustelut aikuisten kesken...et sit yrittää vähän laskee..niin yrittää laskee sitä tasoo taval-
laan semmoseksi että puhuttaisi niistä asioista jotka sitä lasta...mikä
on sen lapsen asia..”*

Nuorten kohdalla koettiin tärkeänä pitää nuori ajan tasalla mitä kulloinkin on tapahtumassa, selittää asioita ja avata prosessia.

”..et musta tuntuu, et monesti se nuori on ihan pihalla ja seilailee mukana eikä se oikeesti...et se on kuitenkin hänen ikioma asia... niin tuntuu järkyttävältä, et hän..et hänelle ei oo selitetty sitä..”

Sosiaalityöntekijän velvollisuutena on selittää lapselle kulloinkin meneillään olevan prosessi tarkoitus ja tavoitteet sekä oikeusvaikutukset. Pösön (2022, 57–58) mukaan lapsia ja nuoria informoidaan prosessin kulussa, esimerkiksi huostaanottoon liittyvissä asioissa,

mutta he eivät aina koe, että heitä olisi informoitu heille henkilökohtaisesti mielekkäällä tavalla. Asiassa annettava informaatio ei huomionnut lasten usein hyvinkin kompleksista kokonaistilannetta. He toivoivat vastauksia hyvin konkreettisiin kysymyksiin (esimerkiksi yhteydenpidosta läheisiin ja ystäviin), mutta eivät kokeneet niitä saavansa. Omilla mielipiteillä ei koettu olevan merkitystä, jos sosiaalityöntekijä oli päättänyt edetä tietyllä tavalla.

Huhtasen (2020, 313) mukaan pätevä suostumus huostaanottoa koskevassa asiassa edellyttää informed consent -periaatteen mukaisesti tiedon saamista kaikista niistä seikoista, joilla saattaa olla merkitystä huostaanoton, sijaishuoltoon sijoittamisen tai niitä koskevan tahdonilmaisun kannalta (esimerkiksi lapsen asema sijaishuollossa ml. rajoitustoimenpiteet). Cossar ym. (2014, 107–108) korostavat lastensuojeluprosessin ymmärryksen tärkeyttä. Tutkimuksessaan lasten osallisuudesta lastensuojelussa he päätyivät kolmeen luokitukseen: 1) lapset, joilla ei ollut tietoa meneillään olevasta prosessista, tiesivät, että heillä käy sosiaalityöntekijä, mutta eivät tienneet minkä vuoksi. 2) Lapset, joilla oli osittainen ymmärrys lastensuojelun prosessista, tiesivät esimerkiksi, että vanhemmat olivat menossa oikeuteen, mutta eivät tienneet miksi. Heillä ei ollut tietoa mahdollisen sijoituksen syistä tai keinoista välttää se. He pyrkivät kokoamaan kokonaiskuvaa niistä tiedoista, joita vanhemmiltaan saivat. 3) Lapsilla, joilla oli täysi ymmärrys meneillään olevasta lastensuojeluprosessista, pystyivät kuvailemaan tapaamisia ja kertomaan tulevasta suunnitelmasta. Myös Henze-Pedersen ja Bengtsson (2024, 1089) toteavat tiedon jakamisen olevan merkityksellistä lapsille, jotta välttyttäisiin väärinymmärryksiltä, lapset tulisivat kuulluiksi ja ymmärtäisivät päätöksiä.

Vikander ja Källström (2024, 293) nostavat esiin sen, miten lapset arvostavat sitä, että heitä informoidaan ja asioita selitetään ikätasoisesti. Riittämätön tiedonsaanti omista asioista voi lisätä lapsen kokemaa huolta ja työntekijän vastuulla onkin tietoisuus tiedon

jakamisen merkityksestä lapselle. Yksittäisessä asiakassuhteessa on myös huomioitava, että asiakas tosiasiallisesti ymmärtää saamansa tiedon ja voi toimia sen pohjalta (Kivinen ym. 2020, 281). Osallisuus on vastavuoroisuutta ja vastavuoroisuus on olennaista: lapsen ei ole mahdollista vaikuttaa omiin asioihinsa, jos hän ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn eikä saa niistä tietoa (Hyvärinen ja Pösö 2018, 8).

Myös oikeuspsykologisessa haastattelussa korostetaan tiedonjakamisen merkitystä lapselle. Korkmanin ym. (2024) artikkelissa korostetaan, että haastattelun yhden osion tulisi olla ”explaining the context on the interview to the child”. Haastattelun alussa käydään läpi haastattelun perussääntöjä ja lähtökohtia. Suhdetta rakennetaan keskustelemasta neutraaleista aiheista avoimia kysymyksiä käyttäen. Tämä voi myös auttaa lapsia pääsemään yli mahdollisesta haluttomuudesta puhua.

Jotta osallisuuden voidaan sanoa toteutuvan aidosti, on tiedettävä sen vaatimista edellytyksistä ja toisaalta esteistä. Koska osallisuus on tilannesidonnaista, on todennäköistä, että tilanteen mukaan asiakas voi olla aktiivinen osallistuja omassa asiassaan, toisessa tilanteessa vetäytyvä. Tiedetään, että osa lastensuojelun asiakkaista on vastentahtoisesti palvelujen piirissä. Eettisesti haasteellinen tilanne on silloin, kun kyseessä on kodin ulkopuolelle sijoittamista koskeva asia. Voidaanko asiakkailta olettaa osallisuutta, joka ei ole itse valittua eikä lapsi voi itse säädellä osallisuuttaan? Osallisuutta edistäviksi tekijöiksi on tunnistettu vuorovaikutus ja tiedonsaanti. Asiakkaan on saatava riittävästi ja riittävän selkeässä muodossa omaa palvelutapahtumaansa liittyvää tietoa sekä tietoa omista oikeuksistaan ja vaikuttamismahdollisuuksistaan. Lisäksi yksittäisessä asiakassuhteessa on huomioitava miten asiakas tosiasiallisesti ymmärtää saamansa tiedon ja toimii sen pohjalta. Työntekijän omilla asenteilla ja osaamisella on suuri merkitys asiakkaiden kokemuksiin osallisuudesta (Kivinen, Vanjusov, Vornanen 2020; 280–285.)

6.3 Lapsen mielipide

Lapsen mielipidettä selvittäessään haastateltavat kokivat pitkässä asiakkuudessa olevan helpompi tunnistaa lapsen omat ajatukset. Siitä merkkeinä he kokivat esimerkiksi sen, että lapsi kertoo toistuvasti ja spontaanisti asiasta samalla tavalla, minkä lisäksi mielipide on eri kuin esimerkiksi vanhemmilla. Haasteena pienempien lasten kohdalla koettiin se, että edunvalvojan pitää päätellä itse enemmän, eikä mielipide ole niin selkeästi lapsen itsensä tuottamaa, vaan enemmänkin sitä, mitä edunvalvoja ajattelee, että on hyväksi lapselle.

”..et se on lapsen oma mielipide...on se et laps alkaa spontaanisti tuottaa sitä..et...se laps tuotti joka kerta sen saman asian ilman et mä kysyin sitä häneltä, vaan hän halus aina kertoa sen asian mulle... niin nii kyl mä silloin ajattelin, et se oli hänen mielipiteensä...ja se ei ollut edes se sama mikä oli hänen vanhemman mielipide..”

”..et jos sulla on pitkään ollut se asiakkuus niin se on helpompaa ja sä oot oppinut tuntemaan sen nuoren.... ni... kyl mun mielestä sieltä tulee aidosti se...mut se vaatii sitä työskentelyä sen nuoren kans...ja sitä luottamusta.”

Haastateltavat kokivat, että olivat törmänneet ajoittain tilanteeseen, jossa olivat pohtineet, oliko lapsen mielipiteeseen yritetty vaikuttaa. Keskustelua leimasi tuolloin tunne siitä, että lapsi ei voi puhua vapaasti. Tämä liittyi myös perhehoitajien tapaan ilmaista ajatuksiaan lapsen tilanteesta.

”se laps vastaa ... niin ku et mitä häneltä odotetaan..vastausta...et vähän niinku vanhempien mieliks”...

”...niin aika usein lapset ei sit sano..et jos heille on sanottu, et mitä heidän pitäis sanoo...varuillaan olevii siin keskustelussa... ettei he vaan sano yhtään mitään..”

”..et perhehoitajien voi joskus olla vähän vaikea vetäytyä siitä tilanteesta ja antaa lapselle se tila.. et usein heillä itsellään on paljon mielipiteitä lapsen asiassa”

Haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että lapsi saa kertoa vapaasti sen, mitä haluaa ja sitä kunnioitetaan. Edunvalvojalla on oikeus olla eri mieltä lapsen kanssa ja se on tärkeää tuoda esiin omassa näkemyksessään. Hallinto-oikeudelle kirjoitettavaan selitykseen koetaan tärkeänä tuoda esiin omia tuntemuksia lapsen kanssa käydyistä keskusteluista ja kuvata konkreettisesti lapsen ajatuksia.

”no mä oon yrittänyt sit kuvata sitä jotenkin, et mitä... miten se sit tulee mulle se tunne ja kirjoittanut nimenomaan siitä, et se on se mun oma tunne mikä mulle tulee siit keskustelusta että tässä lapsi ei niinku pysty... niinku sanomaan..”

”et sinne mä sit kirjotan, että edunvalvojalla on ehkä jäänyt semmonen kuva..et jotenkin et siihen mielipiteeseen on lapsella voimakkaasti vaikuttanut esimerkiksi se vanhempien näkemys..”

Rostila (2001, 61–62) on todennut auttamissuhteen rakentumisen vaativan empatiaa, kunnioitusta ja aitoutta. Empatialla tarkoitetaan auttamistyössä työntekijän taitoa havaita paikkansapitävästi ja herkästi asiakkaan sisäiset tuntemukset ja ilmaista

ymmärryksensä asiakkaalle sopivalla tavalla. Empatian keinoin on mahdollista viestiä toiselle ymmärtävänsä tämän tilanteen ja tunteet, mutta ei samaistumista toisen asemaan. Empatian avulla työntekijän objektiivisuus säilyy, mikä on prosessin kannalta tärkeää. Falch-Eriksenin ym. (2021, 486–492) mukaan lasten osallisuutta edistäviä tekijöitä ovat muun muassa työntekijän yhteydenpito, kuuntelu ja ymmärtäminen, kahdenkeskiset keskustelut sekä luotamuksellinen suhde työntekijään. Kuulemisen sijaan korostettiin kuuntelua ja lapsen toiveiden kunnioittamista.

Edunvalvojalle nämä perustaidot ovat merkityksellisiä ja hyvin keskeisiä lapsen/nuoren kanssa työskenneltäessä. Tilanteiden ollessa toisinaan äärimmäisen haastavia, on tärkeää, että edunvalvoja säilyttää paitsi puolueettomuutensa, myös objektiivisuuden lapsen asiaa tarkastellessaan.

6.4 Haasteet työskentelyssä

Lapsen mielipiteen selvittämiseen liittyy myös haasteita. Haastateltavien kertomuksista esille nousseet haasteet kuvautuivat seuraavanlaisesti:

6.4.1 Määräajat

Ajankäyttöön liittyvät haasteet koettiin liittyvän sekä lapselle annettavaan aikaan että hallinto-oikeuden määräaikoihin. Annetut määräajat haastavat edunvalvojia luottamuksellisen suhteen rakentamisessa. Edunvalvojan valmistellessa hallinto-oikeuden pyytämää selitystä hakemus- tai valitusasiassa, on siihen kirjattava myös lapsen oma näkemys asiassa. Hallinto-oikeuden antama määräaika (21 vuorokautta), koetaan liian lyhyenä erityisesti silloin, kun kyseessä on edunvalvojalle vieras lapsi. Tällöin lapsen tilanteeseen perehtyminen ja näkemyksen muodostaminen tapaamisten (lapsi, sijaishuoltopaikka/vanhemmat) ja asiakirjojen pohjalta vie aikaa ja vaatii usein lisääjän pyytämistä hallinto-oikeudelta. Erityisesti huostaanottohakemusta koskevassa asiassa on usein mukana kiireellisestä sijoituksesta ja

sen jatkopäätöksestä tehdyt valitukset, joihin edunvalvojan on huostaanoton lisäksi annettava selitys.

*”..et vanhempi on valittanut...niinku kaikesta mahdollisesta...et hal-
linto-oikeus anto mulle kaks viikko aikaa..et se oli niinkun joulunpy-
hät..et lisääaikaa ja sit mä sain kaksi viikkoo elikkä siinä tuli sit vähän
yli neljä viikkoo..ehkä viis viikkoo..mut siinä oli joulunpyhät tosiaan
mukana...”*

*”..aikamääreet...et liian vähän aikaa työskennellä ja sit se, et odote-
taan et selvitetään se lapsen mielipide.. ni.. et sä sitä selvitä het-
kessä..”*

Vaikuttaakin ristiriitaiselta ajatukselta, että toisaalta lapselle tulee antaa aikaa tutus-
tua ja luoda luottamusta. Määräajat selitysten antamisessa haastavat tätä huomattavasti ja
luovat välillä kohtuutontakin painetta paitsi edunvalvojalle, myös lapselle. Edunvalvojan nä-
kemyksellä voi olla kauaskantoisiakin seurauksia ja senkin vuoksi liiallinen kiireen tuntu voi
häiritä sellaisen luottamuksellisen suhteen luomista, jossa lapsi kykenee kertomaan ajatuksi-
aan ja näkemyksiään. Vastaajat arvioivat ehtivänsä tavata lasta keskimäärin kolme kertaa
ennen oman selityksen antamista, mikäli kyse oli uudesta edunvalvonnasta. Lapsen ollessa
jo pidempään edunvalvonnassa, riitti vastaajien arvion mukaan yksi kerta tarkentamaan lap-
sen mielipidettä muun jo olemassa olevan tiedon ja keskustelujen lisäksi.

6.4.2 Lapseen itseensä liittyvät haasteet: ikä, kulttuuri, kieli ja kehitystaso

Lapsen iän koettiin vaikuttavan siten, että hyvin pienten lasten kohdalla tapaamisia
on ollut vähemmän ja edunvalvojan näkemyksen muodostumisessa asiakirjoilla ja esimer-
kiksi sijaishuoltopaikan arjen kuvauksilla on ollut merkitystä. Etäyhteyttä käytetään jonkin
verran, mutta pienten lasten kohdalla sen käyttö koettiin haasteellisena erityisesti sen

vuoksi, etteivät lapset jaksu keskittyä. Iällä koettiin olevan merkitystä myös siinä, miten edunvalvojan roolin selvittämisessä lapselle. Ikä vaikuttaa myös mielipiteen selvittämiseen, haastateltavat kokivat, että nuorimpien lasten kanssa mielipiteen ei voi aina sanoa olevan lapsen oma:

”et näitten pikkulasten kanssa se on si sitä, et...pitää vähän päätellä itse tai miettii niinku semmoseen oman..et se ei oo niin selkeesti se lapsen mielipide vaan kyl se on sit se miten mää ajattelen et on hyväks lapselle.”

Myös varovaisuus siinä, ettei tule johdatelleeksi lasta tai sano sellaisia asioita, joita lapsi ei tiedä:

”..et siinä täytyy olla aika herkkä sen suhteen...se on kyllä välillä vähän sellaista taiteilua...ettei sano mitään semmosta..että ei johdattele mitenkään tai sano mitään sellaista mitä ne vanhemmat ei halua niinku sen lapsen tietävän.. aina sen miettiminen et miten sen asian ilmaisee..”

Hultmanin ym. (2020) mukaan sillä, miten sosiaalityöntekijä arvioi lapsen iän ja kehitystason, on merkitystä sille, miten hän tulkitsee lapsen mielipidettä ja minkälaisen painoarvon hän laittaa tämän toiveille ja näkemyksille. Lapsen iällä on merkitystä myös sosiaalityöntekijän tavassa osallistaa lasta prosessiin (tapaamisten tiheys ja tarkoitus). Mitä vanhempi lapsi on kyseessä, sitä tärkeämpänä sosiaalityöntekijät pitivät lapsen informoimista ja varmistamista, että lapsi ymmärtää mistä hänen prosessissaan on kyse.

Tiedetään, että lapset oppivat jäsentämään kertomuksiaan ja jakamaan muistojaan jo varsin varhaisessa vaiheessa (3-5 vuotiaina). Ihanteellisissa olosuhteissa ja kokeneiden ammattilaisten haastattellessa hyvinkin pienet lapset voivat kertoa luotettavasti

kokemuksistaan. He ovat kuitenkin alttiimpia johdattelulle ja jättävät usein mainitsematta yksityiskohtia kuin vanhemmat lapset. Saman ikäryhmän lapsilla voi olla huomattavia eroja johdateltavuudessa. Sen vuoksi lasta haastattelevan on ymmärrettävä juuri kyseisen lapsen kehitystä ja kiinnitettävä huomiota tapaan, jolla muotoilee kysymykset. Iän merkitystä päätöksentekoon voidaankin tarkastella kehityspsykologisesta näkökulmasta, joka puoltaa lastensuojelussa käytettävää 12 vuoden ikärajaa. Tiedetään, että tuolloin lapsi on useamman kognitiivisen kyvyn osalta lähes aikuisen tasolla. Kuitenkin esimerkiksi syy-seuraus-suhteiden syvällisempi ymmärrys tai oman käyttäytymisen ja päätösten kauaskantoisten seurausten ymmärrys kehittyvät edelleen. Lapsen kykyyn ilmaista itseään vaikuttaa iän lisäksi hänen johdattelualttiutensa. Lasten välillä on vaihtelua, joka riippuu myös muista tekijöistä kuin lapsen kronologisesta iästä. Siten nuoruusikäistenkin kohdalla on pohdittava tekijöitä, jotka vaikuttavat hänen mielipiteensä muodostumiseen. Näitä ovat esimerkiksi mahdolliset lojaliteettitiridiidat ja riippuvuussuhteet. Ikävuosia tärkeämpää olisikin arvioida muun muassa lapsen kognitiivisen kapasiteetin, tilannetekijöiden ja aiempien kokemusten vaikutusta meillä olevassa asiassa. (Korkman ym. 2024, 7-8; Toivonen ym. 2022, 867–872.)

Kehitykseen liittyvät haasteet korostuivat ikää enemmän. Erityisen haastavaksi koettiin tilanne, jossa kehitysvammaisen nuoren mielipidettä piti selvittää ja aikaa siihen koettiin olevan vähän.

”..et ensin sun pitää tutustua siihen nuoreen ja jos on jotain kehityksen kanssa haastetta...niin tulkita sitä ja niitä keinoja löytää” ..et jos he oikeesti haluaa et sen nuoren mielipide selvitetään.”

Kuten Korkman ym. (2024, 7-12) toteavat, lapsen kognitiivisen kyvyn määrittäminen on tärkeää. Haastattelun sopeuttaminen lapsen tasolle on haastavaa, erityisesti jos kyseessä on pieni lapsi tai hänellä on oppimisvaikeuksia. Tutkimusten mukaan lapset, joilla on rajoittunut

kielitaito tai kehitysvamma, ovat alttiita johdattelulle. Asianmukaisesti haastateltuina myös heidän on mahdollista antaa tarkkoja tietoja. Pienet lapset ja lapset, joilla on erityistarpeita, esimerkiksi ADHD tai autismlähtöisen häiriö, vaativat kuitenkin haastattelijalta erityistä asiantuntemusta.

Kulttuuriin ja kieleen liittyvät seikat haastavat edunvalvoja huomioimaan kunkin lapsen ja nuoren yksilöllisen tilanteen. Suomalaisen oikeusjärjestelmän toimintatavat, lastensuojelua ja oikeusprosessia koskevat käsitteet ovat vieraita, eikä lapsen tai nuoren ole niitä helppoa ymmärtää, vaikka lapsi kävisi koulua suomeksi. Edunvalvoja toimii eräänlaisena ”tulkkina” lastensuojelun ja oikeuden välissä pyrkien sanallistamaan lapselle/nuorelle hänen prosessinsa kulkua ja siihen liittyvää käsitteistöä.

”..et vaikka ollaan ja puhutaan ja vaikka hän kävis suomenkielistä kouluakin ja kaikki... niin kuitenkin siinä kielessä saattaa olla..et on hyvä että kaikki käsitteet käydä läpi ja kaikki nää tämmöset..”

Korkmanin ym. (2024, 20–21) mukaan kulttuurilla voi olla vaikutusta kielteisten tunteiden tai häpeän kokemuksiin. Tällöin lapsi tarvitsee aikaa luottamuksellisen suhteen rakentumiseen. Lapseen kohdistuvien pahoinpitelyiden selvittämisessä kulttuuriset esteet voivat estää lapsia kertomasta kokemuksistaan pahoinpitelystä. Lasta haastattelevan tulisikin perehtyä mahdollisuuksien mukaan lapsen taustakulttuuriin ennen haastattelua.

On ymmärrettävää, että sijaishuollossa oleva maahanmuuttajataustainen lapsi tai nuori voi kokea epäluottamusta ja pelkoakin lastensuojelua kohtaan. Käsitteet ovat vieraita, omassa kulttuurissa ei välttämättä ole samantapaista lastensuojelua kuin Suomessa. Omat läheiset saattavat kieltäytyä yhteistyöstä lastensuojelun kanssa, mikä lisää lapsen/nuoren kokemaa epävarmuutta siitä, mitä on tapahtumassa. Heino ja Kara (2024, 531) toteavat kansainvälisten tutkimusten osoittavan, että maahanmuuttajataustaiset ja kielellisiin

vähemmistöihin kuuluvat vanhemmat eivät luota lastensuojelun sosiaalityöhön. He tuntevat usein pelkoa lastensuojelua kohtaan. Epäluottamus kohdistui sekä järjestelmään että työntekijöihin. Epäluottamus voi olla kokonaisvaltaista: yksi kielteinen kokemus saattaa vaikuttaa luottamukseen koko instituutiota kohtaan tai luoda epäluottamuksen kulttuurin, jolloin useat palvelut alkavat näyttää epäluotettavilta. (Heino 2016, 135.)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) velvoittaa viranomaista edistämään tasavertaisuutta. Sosiaalihuollon asiakaslain (1301/2014) mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet, äidinkieli ja kulttuuritausta on huomioitava. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kanssa työskennellessä on kulttuurisensitiivinen työote tärkeä osa työtä. Kulttuurisensitiivinen työote on kiinnostusta toista kohtaan, avoimuutta ja toisen kohtaamista. Se on sekä sanatonta että sanallista kohtaamista ja kunnioittavaa vuorovaikutusta. Ammattilaisen on tunnistettava oma kulttuurinsa ja tiedostettava sen vaikutuksen omassa ajattelussaan ja käyttäytymisessään. Hänen tulee olla avoin ja uteliaana uskaltaa kysyä. (<https://mieli.fi>) Edellä mainitut toimintatavat korostuivat haastateltavien vastauksissa heidän puhuessa lapsen vammaisuuteen, kehityksen viiveisiin sekä kulttuuriin liittyvistä asioista. Haastatteluista kumpusi myös huoli siitä, miten saada välitettyä oikeudelle riittävän selkeästi myös haasteet lapsen kanssa työskentelystä sekä huoli siitä, onko lapsi ymmärtänyt kaiken oleellisen omasta prosessistaan.

7 Johtopäätökset

Lapsen mielipiteen selvittäminen lastensuojelun edunvalvonnassa kuvautuu luvussa neljä esitetyistä malleista mielipidettä kartoittavan ja kuulumisia selvittelevän mukaisina haastatteluina. Mielipiteen selvittäminen eroaa lapsen oikeuspsykologisesta haastattelusta. Edunvalvonnassa ei keskitytä niinkään löytämään faktoja, vaan peilaamaan lapsen

tuottamaa tietoa suhteessa meneillään olevaan lastensuojelun prosessiin (esimerkiksi huostanotto), jonka lisäksi keskeinen osa on lapsen osallisuuden ja hänen omien mielipiteidensä esilletuominen. Tavanomaisesti huostaanottoon liittyvät perustelut ovat moninaisia ja laajoja, perustuen esimerkiksi vanhemmuudessa esiintyviin haasteisiin. Lapsen tuottama tieto on harvoin keskeisessä roolissa hallinto-oikeudessa vireillä olevissa hakemuksissa tai valituksissa. Hänen kertomilleen asioille annetaan kyllä painoarvoa, mutta perustelut huostanoton vahvistamiselle tai hakemuksen hylkäämiselle perustuvat usein hyvinkin laajaan asiakirja-aineistoon, josta ”oikeudellinen näyttö” koostuu.

Oikeuspsykologisia haastatteluita koskien Korkman ym (2024, 12) kehottavat har-kitsemaan, kannattaako lasta haastatella, mikäli on näyttöä siitä, että häneen olisi voitu vai-kuttaa. Lapsen kertomien tietojen luotettavuutta voi sen vuoksi olla vaikea arvioida. Edun-valvonnassa tulokulma on hieman erilainen: se, onko lapsen mielipiteisiin mahdollisesti vai-kutettu, ei estä tapaamisia ja lapsen kanssa käytyjä keskusteluja. Mahdollisen vaikuttamisen havaitseminen on haastavaa, usein jopa mahdotonta. Pohtiessaan mahdollista lapsen mieli-piteisiin vaikuttamista, on edunvalvojan varottava muodostamasta käsityksiä oman koke-musmaailmansa ja ajatustensa perusteella. Korkmanin ym. (2017) mukaan lasta ei tulisi haastatella lainkaan, jos lapsella ei kehityksensä puolesta ole kykyä haastatteluun tai pa-hoinpitelyn epäillään tapahtuneen varhaisessa lapsuudessa ennen kielen kehittymistä. Edunvalvojan tehtävää on mahdotonta hoitaa tapaamatta lasta. Työskentelytapa lapsen kanssa liittyy siis vahvasti edunvalvojan positioon: hän ei tee päätöksiä eikä ota kantaa sii-hen, onko lapsen esittämät mielipiteet todellisia tai ”oikeita”. Edunvalvoja ottaa kantaa eh-dotettuihin tukitoimiin ja päätöksiin ja pyrkii varmistamaan niiden olevan lapsen edun mu-kaisia. Näin lastensuojelun edunvalvojan on mahdollista vahvistaa lastensuojelun

päätöksenteossa lapsen osallisuutta, lapsen edun toteutumista ja lapsen puhevallan käyttöä häntä itseään koskevissa asioissa.

Lapsen mielipiteen selvittäminen edunvalvojan työskentelyssä rakentuu luottamukselliselle suhteelle. Luottamuksen rakentuminen vaatii aikaa, ammatillista osaamista sekä kykyä huomioida lapsen yksilölliset tarpeet. Tapaamiset kuvautuivat vapaamuotoisina, lapsen yksilöllinen tilanne ja persoona huomioiden. Ammatillisuus toi varmuutta säilyttää tapaamisen fokus lapsen asiassa toiminnallisuuden ohessa. Toisin kuin oikeuspsykologisissa haastatteluissa, haastateltavat eivät käyttäneet valmiita haastattelurunkoja, vaan valitsivat käytettävät menetelmät lapsikohtaisesti. Vaikka sijaishuollossa olevia tai sinne siirtymässä olevia lapsia yhdistää huostaanotto, ovat sekä heidän taustansa, että esimerkiksi suhtautumisensa huostaanottoon hyvin erilaisia. Osa vastustaa sijoitusta kaikin tavoin, osa on siihen suostunut, osa ei halua ilmaista mielipidettään. Osa lapsista ei vielä ikänsä tai kehityksensä puolesta ymmärrä huostaanoton vaikutuksia. NICHD -rungossa (Lehtinen ja Rossi, 2022, 80) on elementtejä, jotka soveltuvat sellaisenaan myös edunvalvojan työhön. Näitä ovat tutustumisen ja luottamuksen luomisen lisäksi avointen kysymysten käyttö. Niillä tuetaan lasten monisanaisempia vastauksia ja omaa kerrontaa. Lapsen kehitystaso huomioidaan ja tapaamisilla pyritään keskustelemaan myös lapsen sen hetkisen arjen kuulumisista. Kuten haastateltavien vastauksista ilmeni, johdattelevia kysymyksiä pyritään välttämään, jotta ei tulisi vaikuttaneeksi lapsen kertomaan. Myös lapseen tutustuminen ja luottamuksen rakentaminen ovat olemassa olevia elementtejä edunvalvonnassa. Suositus lapsiystävällisestä tilasta lapsen kuulusteluissa rikosta epäiltäessä on seikka, joka edunvalvonnassa toteutuu lapsikohtaisesti. Edunvalvoja ei ole sidottu tiettyyn paikkaan, ja pääasiassa edunvalvojat tapaavat lapsia heille tutussa ympäristössä tai muussa lapselle mieluaisassa paikassa. Edunvalvojan

tulee kuitenkin varmistaa tilan sopivuus tapaamiselle (riittävän rauhallinen tila, ulkopuolisen ei mahdollista kuulla keskustelua, lapsella tulee olla turvallinen olo tapaamisen aikana).

Haasteena edunvalvojan työskentelyssä korostuu aika: hallinto-oikeudelle annettava selitystä raamittavat määräajat, jotka koetaan niukkana. Lisääajan pyytäminen on tavallista. Asiakkuuden ollessa pitkäaikaisempi, ei aikaraja kuvaudu haasteena. Tällöin edunvalvoja tuntee lapsen ja hänen tilanteensa. Mikäli edunvalvontamääräys koskee lasta, josta tehty hakemus huostaanottoa koskien on jo vireillä hallinto-oikeudessa, arvioivat edunvalvojat ehtivänsä tavata lasta noin kolme kertaa annetussa määräajassa. Tapaamisten lisäksi heidän tulee tutustua lasta koskeviin asiakirjoihin ja mahdollisesti tavata esimerkiksi sijaishuoltopaikan aikuista, sosiaalityöntekijää, toisinaan huoltajia. Määräajassa on koostettava oma näkemys kokonaistilanteesta, tuoden samalla esiin lapsen näkökulma. Toisinaan edunvalvojan ja lapsen näkemykset eroavat toisistaan. Tällöin on erityisen tärkeää tuoda nämä eriävät näkemykset esille.

Annettu määräaika, vaikkakin siihen saisi lisääikaa, ei mielestäni huomioi riittävästi lasten erilaisia tilanteita. Esimerkiksi Korkman ym. (2024, 13) korostavat lapsen yksilöllisyyden huomioimista haastatteluissa. Hyvin ujut ja arat lapset tarvitsevat toisia pidemmän ajan turvallisen suhteen luomiseen haastatteliinsa. Merkityksellisen suhteen luominen lapsen ja haastattelijan välille lisää todennäköisyyttä sille, että lapsen on helpompi puhua kokemuksestaan ja toisaalta selviytyä ahdistuksesta ja negatiivisista tunteista.

Kokemuksissa painottui edunvalvojan rooli lapsen osallisuuden ja sitä kautta mielipiteiden näkyväksi tekemisessä. Sosiaalityöntekijöiden, sijaishuoltopaikkojen ja koulujen vaihtuessa edunvalvoja voi olla ainoa aikuinen, joka on kulkenut lapsen rinnalla, usein vuosien ajan. Hänelle on kertynyt paljon tietoa ja tuntemusta lapsesta ja usein hän on merkittävässäkin roolissa esimerkiksi asiakassuunnitelmissa. Edunvalvojan pysyvyys onkin

luottamuksellisen suhteen yksi kulmakivi. Tehtävään ryhtyessään on pohdittava omia resurssejaan sitoutua mahdollisesti useiksi vuosiksi lapsen edunvalvojaksi. Pitkäaikaisessa assuhteessa on tilaa myös eriäville näkemyksille, kun perustana oleva luottamus on luotu. Lapselle on siten mahdollista muodostua kokemus siitä, että edunvalvoja pysyy rinnalla, vaikka asioista ei aina oltaisi samaa mieltä.

Edunvalvojalla kuvautuu olevan erityinen vastuu huolehtiessaan lapsen osallisuuden toteutumisesta, mielipiteiden esilletuomisesta sekä lapsen verkostojen kanssa työskennellessä osana lapsen lastensuojelun prosessia. Erilaisten taustakoulutuksien (sosiaalityö/-ala, oikeustiede) vuoksi edunvalvojilla ei ole yhtenäistä osaamistaustaa esimerkiksi lapsen haastatteluista. Jokainen edunvalvoja työskentelee oman koulutuksen tuomalla osaamisella ja huolehtii itse täydennyskoulutuksista. Oikeuspsykologisesta näkökulmasta katsottuna lapsen haastatteluun, haastattelutekniikoihin, lapsen johdateltavuuteen ja muistiin liittyvä täydennyskoulutus olisi hyvä kuulua jokaisen edunvalvojan koulutuspankkiin. Jäin myös miettimään ohjaako oikeusprosessi liiaksi työskentelyä, lapsen edun valvomista siten, että tila ja aika lapsiystävälliselle työskentelylle tulee rajatuksi?

Lähteet

Berrick, J., Dickens, J., Pösö, T. & Skivenes, M. (2019). Children's and parents' involvement in care order proceeding: a cross-national comparin of juridical decision-makers' views and experiences. *Journal of Social Welfare and Family Law* 41(2), 188-204.

<https://web-p-ebscohost-com.ezproxy.vasa.abo.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=d11e282e-a7cc-407b-8e8b-3cb46dac7f97%40redis>

Cossar, J., Brandon, M. & Jordan, P. (2014). You've got to trust her and she's got to trust you: children's views on participation in the child protection system. *Child and Family Social Work* 21(1), 103-112.

<https://web-s-ebscohost-com.ezproxy.vasa.abo.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=06a10910-775f-474f-9df8-4daa2e469851%40redis>

Erens, B., Otgaar, H., de Ruiter, C., van Bragt, D., & Hershkowitz, I. (2022). The NICHD interview protocol used by Dutch child protection workers: Effects on interview style, children's reported information and susceptibility to suggestion. *Applied Cognitive Psychology*, 36(1), 7–18. <https://doi.org/10.1002/acp.389318>

Falch-Eriksen, A., Toros, K., Sindi, I. & Lehtme, R. (2021). Children expressin their views in child protection casework: Current research and their rights going forward. *Child and Samily Socia Work* 26(3), 485-497.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cfs.12831>

De Godzinsky, V. (2014). Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 267. Helsinki.

<chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/d753b0cc-a151-4020-a434-309be6a3bb28/content>

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten kanssa työskenteleminen - MIELI ry

Heino, E. (2016). Ymmärrystä ja tukea – kohtaamattomuutta ja vääryyttä. Venäläistaustaisten perheiden institutionaalisen luottamuksen ja epäluottamuksen rakentuminen suomalaisia peruspalveluita kohtaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(2), 127-137.

Heino, E., Jäppinen, M., Lampinen, T. ja Haikonen, M. (2024). Luottamuksen rakentuminen lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden ja sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa. *Kasvun tuki aikakauslehti* 4(2), 38-47. <https://journal.fi/kasvuntuki/article/view/144812>

Heino, E. & Kara, H. (2024). Luottamuksen rakentuminen vieraskielisen vanhemman ja työntekijän välillä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. *Työelämän tutkimus, verkkoaineisto*, 22(4), 527-553.

<https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/142741> viitattu 7.1.2025

Heikkilä, M., Rantaeskola, S., Suikkanen-Malin, T. (2018). Lapsen edunvalvonta lastensuojelu- ja rikosprosessissa. Warelia, Tyrvää-Vammala-Sastamala.

Heikkilä, M. & Rantaeskola, S. (2022). Suunnitelma edunvalvonnan kehittamisestä valtakunnallisesti rikosasioissa ja lastensuojeluasioissa. Työpaperi 19/2022. THL.
chrome-extension://efaidnbmninnibpcajpcgclclefindmkaj/https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144883/URN_ISBN_978-952-343-862-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Henze-Pedersen, S & Bengtsson, T.T. (2024). Developing a model for child participation in child welfare services. *Child and Family Social Work*, 29(4), 1086-1095.
<https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.vasa.abo.fi/doi/pdf/10.1111/cfs.13150>

Hershkowitz, I., Lamb, M. E., & Katz, C. (2014). Allegation rates in forensic child abuse investigations: Comparing the revised and standard NICHD protocols. *Psychology, Public Policy, and Law*, 20(3), 336–344. <https://doi.org/10.1037/a0037391>

Holopainen, O., Lyytikäinen, T. & Niskanen, H. (2018). Selvittelevä haastatteluorientaatio. Teoksessa Hyvärinen, S. ja Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä, PS-Kustannus, 47-69.

Huhtanen, R. (2020). Suostumus huostaanottoon. *Lakimies* 3-4/2020, 300-323.

Hultman, E., Höjer, S. & Larsson, M. (2020). Age limits for participation in child protection court proceedings in Sweden. *Child and Family Social Work* 25(2), 304-312.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cfs.12686>

Hyvärinen, S. ja Pösö, T. (2018). Teoksessa Hyvärinen, S. ja Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä, PS-Kustannus, 10-17.

Höykinpuro, M., Sauramäki, S. & Välimaa, M. (2018). Kuulumisia selvittelevä haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, S. ja Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä, PS-Kustannus, 115-130.

Kivinen, T., Vanjusov, H. & Vornanen, R. (2020). Asiakkaan ääni -osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Hujala, A. & Taskinen, H. (toim.) Uudistuva sosiaali- ja terveysala (2020, 267-293). Tampere University Press.

Korkman, J., Pakkanen, T., & Laajasalo, T. (2017). Child forensic interviewing in Finland: Investigating suspected child abuse at the forensic psychology unit for children and adolescents. In S. Johansson, K. Stefansen, E. Bakketeig, & A. Kaldal (Eds.), *Collaborating against child abuse* (pp. 145–164). Palgrave Macmillan.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-58388-4_7

Korkman, J., Otgaar, H., Geven, L. M., Bull, R., Cyr, M., Hershkowitz, I., ... Volbert, R. (2024). White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the

European Association of Psychology and Law. *Psychology, Crime & Law*, 1–44.
<https://doi.org/10.1080/1068316X.2024.2324098>

Lehtinen, M. ja Rossi, M. (toim.) (2022) Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Poliisihallituksen julkaisu.
chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://poliisi.fi/documents/25235045/33939256/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf/01b971f6-8ebb-eb54-dd97-6c1663d616b3/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf?t=1642679496880

Opas lapsenhuoltolain mukaisen hyvinvointialueen selvityksen laatimiseksi. Asiantuntijaryhmän suositus. THL, ohjaus 16/2023.

Pajulammi, H. (2014). *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Talentum, Helsinki.

Peltonen, K. (2018). Muutokseen pyrkivä haastattelu kuormittavien elämän tapahtumien jälkeen. Teoksessa Hyvärinen, S. ja Pösö, T. (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä, PS-Kustannus, 149-165.

Pösö, T. (2022). Children's consent to child welfare services: Some explorative remarks. *Children and Society*, 36(1), 52-65.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/chso.12483>

Rostila, I. (2001). Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Ståhlberg, Miia. (2024). NICDH -haastattelurungon soveltaminen lastensuojelussa. Esitys Valtakunnallisilla Lastensuojelupäivillä 9.10.2024.
chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.lastensuojelupaivat.fi/wp-content/uploads/sites/3/2024/10/KE-1.-Lastensuojelupaivat_nichd-Stahlberg.pdf

Tamm A, Otzipka J, Volbert R. Assessing the Individual Interviewer Rapport-Building and Supportive Techniques of the R-NICHD Protocol. *Front Psychol*. 2021 Jul 21;12:659438. doi: 10.3389/fpsyg.2021.659438.

Talwar, V., Crossman, A. M., Block, S., Brubacher, S., Dianiska, R., Espinosa Becerra, A. K., Goodman, G., Huffman, M. L., Lamb, M. E., London, K., La Rooy, D., Lyon, T. D., Malloy, L. C., Maltby, L., Greco, V. P. N., Powell, M., Quas, J., Rood, C. J., Spyksma, S. D., ... Wylie, B. (2025). Urgent issues and prospects on investigative interviews with children and adolescents. *Legal and Criminological Psychology*, 30, 61–82.
<https://doi.org/10.1111/lcrp.12269>

Toivonen, V. ja Pollari, K. (2018). Lapsen haastattelu – osa lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa Hyvärinen, S. ja Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä, PS-Kustannus, 73-89.

Toivonen, V., Korkman, J., Laajasalo, T. ja Pollari, K. (2022). Oikeudellinen ikärajasäätely käyttäytymistieteellisen tiedon varassa. Defensor Legis 4/2022 (857-875).

Vikander, M. ja Källström, Å. (2024). What children exposed to domestic violence value when meeting social workers: A practice-oriented systematic research review. Child & Family Social Work 29(1), 287-298.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/cfs.13073>

Vis, S.A., Holtan, A. & Thomas, N. (2010). Obstacles for child participation in care and protection cases – why Norwegian social workers find it difficult. Child Abuse Review 21(1), 7-23. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1155>

Välikoski, T.-R., Pösö, T., Huhtanen, R. (2020). Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti, 28(4), 323-340. <https://journal.fi/janus/article/view/89056>

Säädökset:

Hallintolaki 434/2003

Laki holhoustoimesta 442/1999

Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 808/2019

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Lastensuojelulaki 417/2007

Nuorisolaki 1285/2016

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Suomen perustuslaki 731/1999

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991)